

ПРАКТИЧНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОСВІТА НА СУМЩИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ. – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.ст. ЯК ОДИН З ВИДІВ ПОШИРЕННЯ АГРОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ

Комликова Г. І.

Сумський національний аграрний університет (м. Суми)

Потреба передавати іншим людям агрономічні знання виникла в той час, коли людина почала вирощувати перші сільськогосподарські культури. Однак системного вигляду діяльність щодо розповсюдження сільськогосподарських знань набула лише в другій половині ХІХ ст. Вже наприкінці ХІХ ст. в Російській імперії сформувалися такі форми поширення сільськогосподарських знань як демонстраційні ділянки (ферми), колективні досліди, сільськогосподарські курси (лекції) та аграрна освіта.

Як одна з галузей професійної освіти, аграрна освіта на українських землях почала формуватися у середині ХІХ ст., а її піднесення відбулося вже у пореформений період, коли суспільство відчуло потребу в кваліфікованих кадрах. Беззаперечні досягнення перших, переважно приватних, навчальних сільськогосподарських установ щодо забезпечення кадрами сільського господарства спонукали урядові структури до вдосконалення нормативно-правової бази, що регулювала їх діяльність та розроблення системи підготовки кваліфікованих сільськогосподарських фахівців.

З 1883 р. в Російській імперії, до складу якої на той час входила частина українських земель і територія сумського краю зокрема, діяло «Нормальне положення про нижчі сільськогосподарські заклади» [4]. А у 1904 р. було прийнято нове «Положення про сільськогосподарську освіту» [7]. Обидва документи передбачали функціонування в країні декількох типів аграрних закладів освіти: середні і нижчі сільськогосподарські училища, нижчі сільськогосподарські і практичні сільськогосподарські школи.

На території сумського краю піднесення аграрної освіти відбулося у пореформений період, хоча перша школа сільськогосподарського спрямування була заснована ще у 1827 р. Це була школа бджільництва П. І. Прокоповича (с. Митченки Конотопського повіту). Лише наприкінці ХІХ ст. розпочали свою діяльність декілька сільськогосподарських шкіл: Воздвиженська I розряду (1885 р.) та Преображенська жіноча II розряду (1891 р.) у Воздвиженському маєтку М. М. Неплюєва (Глухівський повіт); Михайлівська 4-річна I розряду (1890 р.) у с. Іскрисківщина (Сумський повіт), що утримувалась на кошти І. М. Терещенка. На початку ХХ ст. відкрилася й Сумська земська школа I розряду (1903 р.), заснована Сумським повітовим земством. Також сільське господарство сумського краю кваліфікованими кадрами забезпечували школи Полтавської та Харківської губерній.

Однак мережа нижчих сільськогосподарських шкіл не могла повною мірою вирішити проблему поширення сільськогосподарських знань. Тому, серед інших форм розповсюдження знань набули поширення й практичні сільськогосподарські школи, метою яких була підготовка технічних

працівників з різних галузей сільського господарства [5, с. 5].

Практичним сільськогосподарським школам надавалась щорічна грошова допомога від Головного Управління Землепорядкування та Землеробства у розмірі 3000 руб.

Для вступу до цих шкіл необхідно було знати грамоту. Тривалість навчального курсу в практичній сільськогосподарській школі визначалася відповідно до її спеціалізації і становила від 1 до 3 років. І, хоча навчання учнів відбувалося переважно на практичних заняттях, все ж обов'язковим у кожній школі було викладання й загальноосвітніх предметів.

Дослідникам відомі лише дві практичні сільськогосподарські школи, що функціонували на теренах сумського краю на межі XIX-XX ст.ст. – практична школа садівництва та городництва у маєтку землевласниці О. П. Навроцької, поблизу м. Ромни у с. Працівка (Процівка) (1898 р.; на той час – Полтавська губернія) та Петрівська школа садових робітників у маєтку землевласника П. В. Бек, що відкрилася у 1903 р. (х. Павлівка Глухівського повіту Чернігівської губернії).

Школа, що функціонувала у маєтку дружини дійсного статського радника О. П. Навроцької з 1898 р., щорічно з казни отримувала 2500 руб. та утримувала не менше 5 казенних стипендіатів. Всього в школі одночасно навчалось близько 25 учнів-робітників, а курс навчання становив 3,5 роки. Договір на утримання цієї школи між Департаментом землеробства і її засновницею був заключений на 6,5 років [2]. На жаль, не вдалося прослідкувати з якого періоду і з якої причини школа призупинила свою діяльність, але вже з 1904 р. договір з власницею школи був поновлений і школа відновила навчання на попередніх умовах [3, с. 126].

Про своє бажання відкрити у власному маєтку практичну школу садівництва і городництва у 1902 р. оголосив землевласник П. В. Бек. Його ініціатива знайшла підтримку Глухівського повітового та Чернігівського губерньського земств, які виділили одноразову допомогу у розмірі 1000 руб. та щорічно по 250 руб. Допомога від Міністерства землеробства складала 1500 руб. [6], а вже з 1908 р. вона була збільшена до 2500 руб.

Ще до втілення в життя свого задуму щодо відкриття школи, П. В. Бек облаштував у своєму маєтку плодородсадник на 4 дес., побудував 2 теплиці і квартиру для садівника [1, с. 41]. Однак до офіційного відкриття у 1903 р. Петрівської школи садових робітників П. В. Бек не дожив, тому його задум втілював в життя його син – М. П. Бек. Він передав у безстрокове користування Міністерству землеробства земельну ділянку та все, що збудував батько, а також побудував приміщення школи і всі необхідні допоміжні будівлі.

Метою цієї школи було – випускати гарно підготованих садівників-практиків, ознайомих з практичним плодівництвом, городництвом, дендрологією та бджільництвом. Одночасно в школі навчалися до 15 учнів, курс навчання становив 3 роки. Окрім практичних занять, учням викладалися й необхідні теоретичні загальноосвітні дисципліни.

Отже, наприкінці XIX – на початку XX ст.ст. професійна освіта на теренах сумського краю була представлена мережею аграрних освітніх

закладів, серед яких були й практичні сільськогосподарські школи, що в той же час стали складовою системи поширення агрономічних знань серед населення. Варто зауважити й те, що практичні школи мали досить вузьку спеціалізацію, адже при їх створенні були враховані місцеві потреби саме в фахівцях для садівничого господарства, яких не готували інші сільськогосподарські школи.

Джерела та література

1. Журнали Глуховского уездного земского собрания XL очередной сессии, состоявшейся с 29 сентября по 7 октября 1904 года включительно. – [Глухов?], [1905?].
2. [Министерством Земледелия утверждены правила для практической школы садоводства и огородничества] // Хуторянин. – 1899. - № 12. – С. 196.
3. Михайлюк О. І. Формування мережі і розвиток сільськогосподарських освітніх закладів Полтавщини в ХІХ – на початку ХХ ст. : дис. ... канд. істор. наук : 07.00.07 / Михайлюк О. І. ; ЦНСГБ. – К., 2001. – 182 с.
4. Нормальное положение о низших сельскохозяйственных школах : утв. 27 декабря 1883 г., № 1919 // Полн. собр. законов Российской империи. – 1883. – Т. 3. – С. 11-12.
5. Общий устав, инструкции попечителям и наблюдательным комитетам и программа годового отчета по низшим сельскохозяйственным училищам. – СПб. : Типо-Литография «Якорь», 1914. – 39 с.
6. Отчет Глуховской земской управы за 1905 год. – Чернигов : Тип. Губ. земства, 1906. – 108 с.
7. Положение о сельскохозяйственном образовании, Высочайше утвержденное 26 мая 1904 г. и его применение / сост. И. И. Мещерский. – изд. 3-е, перераб. – Петроград : Тип. В. Киршбаума, 1916. – 179 с.